

Aleš Opekar – poznámky z přednášek FFMU Úvod do studia world music 2018-19
AFRICKÁ HUDEBNÍ KULTURA

- neexistuje název pro hudbu (instrumentální, absolutní), jen hudba - tanec, hudba - zpěv
hudba jako součást rituálu;
- diferencovanost rozdílnými tradicemi etnických skupin; subsaharská Afrika - pod saharskou pouští (sever Afriky je historicky a kulturně spíše arabský) z hlediska vlivu na svět. pop.
hudbu jsou důležité oblasti západního pobřeží = zásobárna pro otrokářský trh
(Angola, Ghana, Guinea, Kamerun, oba konžské státy, Libérie, Pobřeží slonoviny, Senegal, Sierra Leone, Středoafriická republika a Togo)
- hudba provází veškeré spol.události života Afričana (narození dítěte, obřizku, svatby, pohřby, setbu, sklizeň, lov, boj)
- převaha mimoestetických funkcí - promítnutí i do afroamerického folkloru
- typické znaky - melodicko-rytmické fragmenty (patterns), které jsou ve sborovém zpěvu a ansámblové hře vykřikovány na principu "call and respons", zvolání a odpovědi;
- převládá **pentatonika; heterofonie, vícepásmová rytmika;**
- **převaha bicích nástrojů**, chřestítka, píšťaly, rohy, i strunné drnkací;

polyrytmika - překrývání pásem (několik rytmických pásem je hráno současně a překrývají se), master drummer improvizuje rytmické vzorce, dle kterých se řídí tanečníci
talking drum - většina afrických jazyků je tonální - bicí též hrají různé výšky; zručný bubeník reprodukuje melodii řeči
umělecké formy včetně hudby - svázány s jazykem - hudební nástroje "mluví jazykem", spíše než o hraní jde o skutečné dorozumívání

harmonie - ne fixované stupnice jako v evropské hudbě,
ne teorie umožňující fixní kombinace tónů a půltónů
důležitost vokálních melodií >> netemperované citění tónových výšek, dle toho jsou pak laděny i nástroje
u hodně kmenů je základem melodií pětitónová řada (zpravidla bez půltónů, jednoduchá pro zpěv), např. C D F G A C
harmonická složka je pociťována jako součást melodických linek (rovnocennost jako při evropském kontrapunktu)
některé kmeny zpívají v paralelních kvartách nebo kvintách a ne v terciích, jak je obvyklé v evropské hudbě
jiné zase naopak v terciích, ale střídají dur a moll (západoafrické hudební projevy, blízké americkému blues)
způsob učení kopírováním, imitací

ZÁPADNÍ AFRIKA

15 důležitých zemí regionu:

5 anglofonních (Libérie, Gambie, Sierra Leone, Ghana a Nigerie)

2 luisofonních (s portugalsčinou jako úředním jazykem, Kapverdy a Guinea - Bissau)

8 frankofonních (Senegal, Mali, Guinea, Burkina Faso (dříve Horní Volta), Niger, Togo, Benin a Pobřeží slonoviny)

hlavní vlivy: Londýn a Paříž

angličtina

Nigerie: King Sunny Adé, Fela Kuti, jeho syn Femi Kuti

Ghana: Osibisa, Atongo Zimba

portugalština

Kapverdy: Cesaria Evora, Tcheka

francouzština

Mali: Salif Keita, Ali Farka Touré, Habib Koité, Toumani Diabaté's Symmetric Orchestra, Amadou et Mariam, Issa Bagayogo

Guinea: Mory Kanté - elektrická kora, Ba Cissoko

Senegal: Youssou N'Dour, Baaba Mal, Cheikh Lô, Ismael Lô; + např. též Bourama Baji ze skupiny Hypnotix v ČR

silné regiony západní Afriky: Mali, Ghana (kmen Ašanti) či území Joruba

někde islámské vlivy (texty a vokál), někde křesťanské (sbory)

původní domorodé nástroje se míchají s importovanými (g., acc)

některé státy po osvobození od 60. let podporovaly místní hudební scénu: Mali, Guinea (někde působí státní folklórní soubory)

postavení hudebníků nejednoznačné - na jedné straně pohrdání, na druhé závist (výdělek, vliv); v některých oblastech rodové dědičné právo provozovat hudbu a zpěvy (např. při náboženských chvalo zpěvech, grioti), někdy nejvlivnější muži regionu

v západní Africe přes 200 jazyků, které nikdy neměly písemnou podobu; novodobé gramatiky a spelování se různí vlivem koloniálních jazyků - různé podoby jmen!

některé výrazy:

highlife = příjemná taneční hudba záp. Afriky, pop koloniální Afriky, hl. Ghana, fúze místní hudby s amer. soul jazzem a karibskými styly, dechy, perkuse, hammondky, 70. léta Osibisa
juju = pop. hud. styl Nigérie (též náboženství animistického typu - woodoo), několik sóla kytar (včetně havajky), sekce tamtamů a perkusí, ne dechy, zvolání a odpovědi, King Sunny Ade z Nigérie

afrobeat = rasantnější než highlife, vliv jazzu (M.Davis), r&b J.Browna, O.Reddinga + silný sociální a politický podtext, Fela Kuti z Nigérie

balafon = xylofon, vyrobený ze špalíků z tvrdého dřeva, svázané bambusem, duté dýně vespod doladují a zesilují zvuk, svérázná ladění, př. Aly Keita z Pobřeží Slonoviny

kora = tradiční nástroj mezi loutnou a harfou, 21 - 25 strun, východní styl (Mali a Guinea), západní styl (více perkusivní a krosrytmický, Senegal, Gambie)

dundun = buben z oblasti nigerijské Joruby

fuji = populární styl hry na bicí a zpěvu z nigerijské Joruby

batuco = trad. rytmus otroků z Kapverd

STŘEDNÍ A VÝCHODNÍ AFRIKA

obrovský region, rovník a tropy

důležitá země střední Afriky: Demokratická republika Kongo
(dále zde jsou Burundi, Středoafriická republika, Čad a Rwanda)

důležité země východní Afriky: Keňa, Tanzanie a Uganda
(dále sem patří Etiopie, Somálsko, Mosambik, Malawi, Madagaskar a další)

...Kamerun, Rovníková Guinea, Svatý Tomáš a Princův Ostrov...

Paříž i Brusel - tendence europeizovat, dnes mají též mnoho imigrantů
Londýn (Keňa a Tanzanie)

ETIOPIE

židovsko křesťanská oblast, kláštery s hudbou, notace

duchovní domov rastafariánského vyznání, jehož kořeny sahají do Jamajky 30. let
(30. léta – korunovace etiopského prince Regenta Ras Tafariho, z něhož se stal císař Haile Selassie, hrdost Jamajčanů na africké kořeny, H.S. pokládán za boha a vykupitele)
poslech (2CD Africa, the essential album II5): Aster Aweke, ženský zpěv s loutnou, mollová pentatonika, loutna, jednoduché perkuse (dřívka), nakonec v pozadí keyb.

DEM. REP. KONGO (bývalá Zaire, předtím též Belgické Kongo)

řeky a deštné pralesy

hudebníci: Papa Wemba, Kanda Bongo Man

Jean Bosco Mwenda (vlivný konžský písničkář), Franco & OK Jazz, Koffi Olomide (vlivná skupina od 50. let), Kofi Olomid

KEŇA

příklad: Samba Mapangala (africký pop, silné hlasy a harmonie, hladce plynoucí rytmy a saxofonové aranže, pravidelný beat basového bubnu)

MADAGASKAR

příklad: Tarika (vliv Indonésie, mix soudobého popu a 2 tradičních lokalit)

TANZÁNIE

vznikla sloučením státu Tanganika a ostrovů Zanzibar

zpěvačka Bi Kidude, oceněna na WOMEXu 2005, zpěv ve svahilštině

SOMÁLSKO

K'Naan, africký hip hop

některé výrazy:

soukous = lidový tanec, resp. druh kongo-zairské taneční hudby

mbira (ibo, ubo, sansa, likembe) = palcové piano, dýňová ozvučnice, kovový nebo bambusový kryt, cvakání jazyčky palci obou rukou, pentatonika

JIŽNÍ AFRIKA

rozvoj hudebního průmyslu zejména v J.A.R. a Zimbabwe

důležité země:

ANGOLA

NAMIBIE

MOZAMBIK (tufó = ženský sborový zpěv, původně islámský)

J.A.R., JIHOAFRICKÁ REPUBLIKA, REPUBLIKA JIŽNÍ AFRIKA

města: Durban, Johannesburg, Soweto

iscathamiya = tradiční Zulu sborový zpěv se zvoláními a odpověďmi

mbube = novější Zulu zpěv bez hudebního doprovodu s vysokým sólovým hlasem a basovým čtyřhlasým sborem

kwela = hudba založená na hře na plechové píšťalky (zejména 50. a 60. léta)

jive = jihoafrický výraz pro populární hudbu obecně

marabi = tříakordová městská hudba období 30. - 60. let

bubblegum = jihoafrický městský pop se syntezátory a automatickými bubeníky

Cape jazz = jazz Kapského města, místní buben s 1 kůží a rytmický model ghoema (goema),

serankure = jednostrunné housle s malým smyčcem z ocasu antilopy nebo koně v podobě luku (společné vibrace smyčce a struny, která je napínána palcem levé ruky); ukotveno v plechovce jako ozvučnici; časem vytlačeny čtyřstrunnou kytarou

kwaito = jednoduchá taneční hudba s elektronickým základem, varianta house music, šíří se od 90. let z Johannesburgu, basové a perkusivní samplý, zpěv a rap

Miriam Makeba (nahrávky už od 1939, charakteristické mlaskavé hlásky), Brenda Fassie

(bubblegum, pochodový bas buben, synkopovaná hi-hat a varhany), Hugh Masakela

(trumpetista, klouzavý bas na prvních dobách), Ladysmith (a capella styl, který

zpopularizoval Paul Simon na albu Graceland, sólo vyrůstá z doprovodného sboru a noří se do něho)

ZAMBIE

kalindula = zambijský elektrický pop se stejnojmenným basovým nástrojem

ZIMBABWE

chimurenga = výraz pro vyjádřený protest v hudbě, např. u Mapfuma v době zápasu za nezávislost Zimbabwe

hosho = tykvové chrastítko, doprovázející palcové pianko - mbiru

jit = zimbabwská perkusivní taneční hudba

pungwe = celonoční hudební a taneční session

př. Thomas Mapfumo